

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ทฤษฎีด้านการสื่อสาร ทฤษฎีด้านการเรียนรู้ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และผลงานวิจัยต่าง ๆ ซึ่งจะขอก้าวเป็นลำดับไปดังนี้

ทฤษฎีด้านการสื่อสาร

Everett M. Rogers (1973 : 43-44) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ความคิด (idea) ถูกถ่ายทอดจากผู้ส่งสาร (source) ไปยังผู้รับสาร (receiver) ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร ผู้ส่งสารถ่ายทอดความคิดด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร จุดประสงค์ของการสื่อสารก็คือการนำไปสู่ผลการตัดสินใจในส่วนของผู้รับสาร ผลกระทบเหล่านี้อาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้บางอย่างของผู้รับสาร เป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อความคิด หรือ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก ดังนั้น การให้ความสนใจกับการสื่อสารก็เป็นการให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วย เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการสื่อสารของมนุษย์ก็คือ การเปลี่ยนแปลงนั่นเอง ดังนั้นจึงไม่อาจจะเข้าใจกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงได้ถ้าปราศจากการพิจารณาเรื่องของการสื่อสาร

Rogers (1973 : 49) ได้กล่าวถึงผลของการสื่อสารว่ามี 3 ประการคือ

1. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร (change in receiver's knowledge)
2. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสาร (change in receiver's attitude)

3. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร (Change in receiver's overt behavior)

การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ประการมักเกิดต่อเนื่องกันไป นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้มักจะตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ ซึ่งจะตามด้วยการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม

Wilbur Schramm (1971 : 19) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของผู้ส่งสาร และผู้รับสารไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร	วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร
1. เพื่อแจ้งให้ทราบ (inform)	1. เพื่อความเข้าใจ (understand)
2. เพื่อสอน (teach)	2. เพื่อศึกษา (learn)
3. เพื่อให้ความพอใจ (please)	3. เพื่อความพอใจ (enjoy)
4. เพื่อเสนอหรือโน้มน้าวใจ (propose or persuade)	4. เพื่อกระทำหรือตัดสินใจ (dispose or decide)

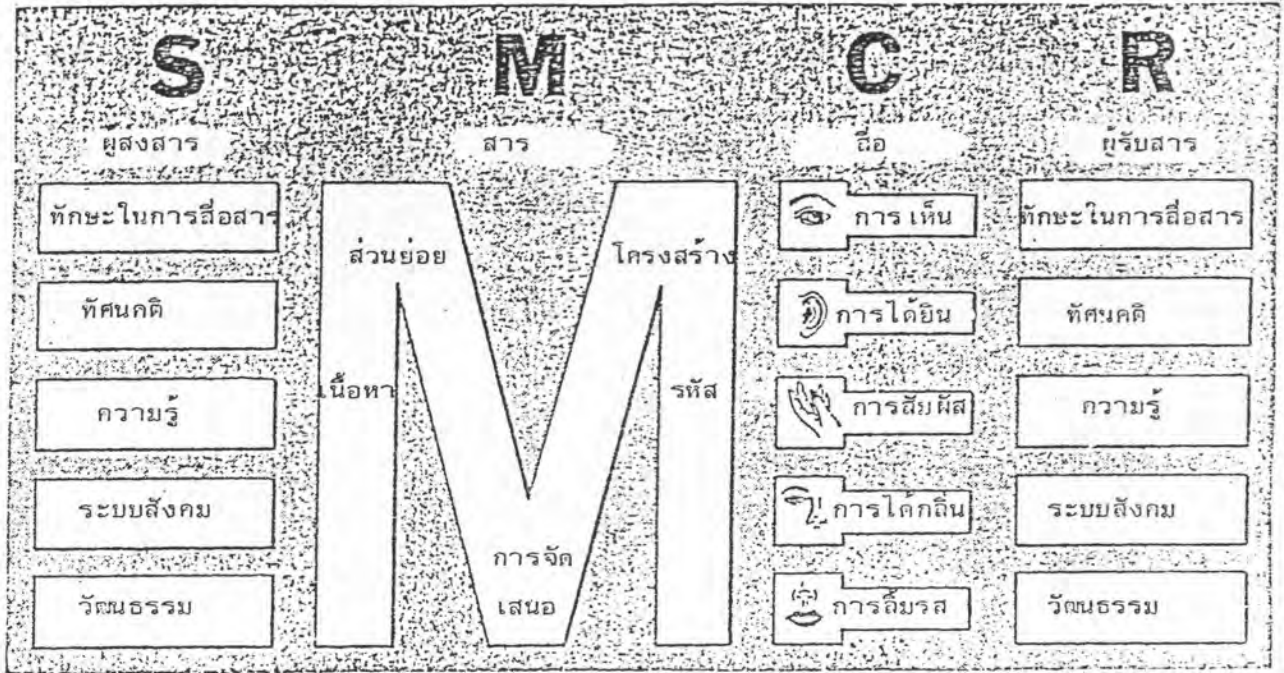
ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงเกี่ยวข้องกับการสื่อสารโดยตรง โดยเริ่มกระบวนการจากความคิดเรื่องสุขภาพจิต ถูกถ่ายทอดจากผู้ส่งสารคือพยาบาลวิชาชีพ เจ้าหน้าที่พยาบาลที่รับผิดชอบงานสุขศึกษา หรือนักศึกษาพยาบาล ไปยังผู้รับสาร คือ ผู้ป่วยนอกและญาติ ด้วยเจตนาที่จะเพิ่มพูนความรู้เรื่องสุขภาพจิตแก่ผู้รับสารให้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านสุขภาพจิต ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติตัวให้เป็นคนมีสุขภาพจิตดี และวัตถุประสงค์ในการสื่อสารนี้ก็มุ่งที่จะสอนและโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้เพื่อกระทำหรือตัดสินใจต่อไป

David K. Berlo (1960 : 30-72) ได้อธิบายถึงแบบจำลองกระบวนการการสื่อสารว่ามีองค์ประกอบอยู่ 6 ประการคือ

1. ผู้ส่งสาร (communication source)
2. ผู้เข้ารหัส (encoder)
3. สาร (message)
4. สื่อ (channel)

- 5. ผู้ถอดรหัส (decoder)
- 6. ผู้รับสาร (communication receiver)

ซึ่งในการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้ส่งสารและผู้เข้ารหัส กับผู้รับสารและผู้ถอดรหัส สามารถจะเป็นคนคนเดียวกันได้ จึงสามารถสรุปองค์ประกอบของกระบวนการการสื่อสารได้เหลือ 4 องค์ประกอบคือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร ดังนี้



แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของ เบอร์โล (ประมาะ สดะเวทิน 2526 : 40-41)

Berlo กล่าวว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้ง 4 ประการว่าจะมีประสิทธิภาพเพียงใด ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับสื่อ นั้นเน้นด้านประสาทรับความรู้สึก (sense mechanisms) ของมนุษย์ อันได้แก่ การเห็น (seeing) การได้ยิน (hearing) การสัมผัส (touching) การได้กลิ่น (smelling) และการลิ้มรส (tasting) เป็นสำคัญ

Joseph T. Klapper (Klapper in Schramm, ed. 1961 : 93-103)

ได้กล่าวถึงการ เปรียบเทียบการใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์กับสื่อที่ผู้รับสารได้ยิน ไม่ว่าจะเป็นการสนทนา การสอน หรือรับฟังจากเทป หรือวิทยุก็ตาม แม้ว่าสื่อแต่ละประเภทจะมีข้อเด่น ข้อด้อยต่างกัน แต่เขาก็สรุปว่าการใช้สื่อทั้ง 2 วิธีประกอบกันจะเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

Klapper กล่าวถึงสื่อสิ่งพิมพ์ว่า ถ้าสิ่งพิมพ์นั้นได้รับการออกแบบ เฉพาะเจาะจง เป็นพิเศษกับคนกลุ่มใดแล้ว จะเป็นสื่อที่โน้มน้าวใจกลุ่มคนเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกล่าวถึงสื่อบุคคลว่าการสนทนาแบบเห็นหน้ากัน (face-to-face discourse) เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสอนและการโน้มน้าวใจมากกว่าสื่อที่ไม่มีการใช้บุคคลร่วมอยู่ด้วย

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่ใช้สื่อภาพพลิกซึ่งเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบการสอนโดยใช้สื่อบุคคลย่อมจะเกิดประสิทธิภาพในการเพิ่มความรู้ และโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารคือกลุ่มผู้ป่วยนอกและญาติมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องสุขภาพจิตได้

ทฤษฎีด้านการเรียนรู้

Leighbody and Kidd (สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์ 2528 : 4) ได้แนะนำถึงหลักความจริงของการเรียนรู้ไว้หลายประการ ที่สำคัญต่อการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. เราจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อเรามีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อเรามีจุดประสงค์ที่แน่นอนและมีเหตุผลที่ดีในการที่จะเรียนบางสิ่ง ก็จะเป็นการง่ายยิ่งขึ้นที่จะรับการสอนนั้น และทำให้เกิดผลสำเร็จในการเรียนรู้ได้

2. หากสิ่งที่เราได้เรียนรู้ไปนั้นสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อตัวเราได้ ก็จะทำให้เราเกิดความพึงพอใจกับสิ่งที่เราได้รับผลนั้น ซึ่งจะทำให้เราจดจำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปได้ดี และมีความต้องการที่จะเรียนรู้อีกขึ้น

Edward L. Thorndike ได้สร้างทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยง (Connectionism Theory) ซึ่งประกอบด้วยกฎ 3 ประการ คือ กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) กฎแห่งผล (Law of Effect) และกฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) ในที่นี้กฎที่สำคัญต่อการวิจัยครั้งนี้มี 2 กฎ คือ

1. กฎแห่งความพร้อม มีใจความดังนี้ (Hilgard and Bower 1975 : 32-33)

การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากที่สุดเมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนหรือพร้อมที่จะตอบสนอง เมื่อผู้เรียนพร้อมที่จะทำสิ่งใดแล้วได้ทำ เขาจะเกิดความพึงพอใจ และจะไม่พอใจถ้าไม่ได้ทำและในทางตรงข้ามถ้าผู้เรียนไม่พร้อมที่จะทำสิ่งใดแล้วถูกบังคับให้ทำ ย่อมนำ

มาซึ่งความไม่พอใจ และจะพอใจถ้าไม่ได้ทำ คำว่าพร้อมตามความหมายของ Thorndike หมายถึงความพร้อมอันเนื่องมาจากวุฒิภาวะ (maturity) โดยมีพื้นฐานหรือประสบการณ์เดิมและความพร้อมทางจิตใจ ความพร้อมในการรับรู้ และมีแรงจูงใจที่จะเรียน

2. กฎแห่งผล มีใจความว่า

ผลของสิ่งเชื่อมโยง (bond) ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองจะมีพลังถ้าผู้เรียนมีความพอใจ ในทางตรงข้ามสิ่งเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง จะไม่มีพลังถ้าผู้เรียนไม่ได้รับความพอใจ หรืออาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้นั้นจะได้ผลดี ถ้าผู้เรียนได้รับความพอใจและจะเรียนได้ผลน้อย ถ้าไม่ได้รับความพอใจ

ในการวิจัยครั้งนี้คาดหมายว่าผู้เรียนซึ่งได้แก่ผู้ป่วยและญาติที่มาใช้บริการ ณ โรงพยาบาลจิตเวช จะได้รับความรู้เพิ่มขึ้น และมีทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปทางบวกในเรื่องสุขภาพจิตมากขึ้น มากกว่าผู้ป่วยและญาติ ที่มาใช้บริการ ณ โรงพยาบาลทั่วไป เนื่องจากผู้ป่วยและญาติกลุ่มแรกนั้นจะมีความพร้อมที่จะเรียน คือกำลังอยากเรียนรู้ในเรื่องที่กำลังเป็นปัญหา กับตน และมีความพอใจกับการเรียน เนื่องจากสามารถนำไปปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในการจัดการกับปัญหาสุขภาพจิตที่กำลังเกิดขึ้นนั่นเอง

Thomas E. Clayton (1965 : 39) กล่าวถึงทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า อินทรีย์ และการตอบสนอง (S-O-R Theories) ว่า การเรียนรู้เป็นวัฏจักรของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 3 ตัว คือ สิ่งเร้า (stimulus) อินทรีย์ (organism) และการตอบสนอง (response) สิ่งเร้ามีความสำคัญต่อการเรียนรู้มาก สิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะรับสัมผัสหลายทางย่อมมีผลต่อการเรียนรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะสัมผัสทางเดียว

การวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของสื่อภาพลึกรื่องสุขภาพจิตในครั้งนี้ จึงคาดหมายได้ว่าจะเกิดประสิทธิผลต่อผู้ป่วยและญาติ เนื่องจากใช้สิ่งเร้าผ่านอวัยวะรับสัมผัสถึง 2 ทาง คือ ทางหู และทางตา ทางหู โดยการบรรยายหรือการสอน และทางตา โดยการใช้สื่อภาพลึกรื่อง "สุขภาพจิตดี นัชีวิมีสุข" นั่นเอง

Edgar Dale (1957 : 42) ให้ข้อสังเกตว่าประสบการณ์ของแต่ละคนเกิดขึ้นได้เนื่องจากผู้รับประสบการณ์นั้น เอาตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ โดยตรงหรือทำด้วยตนเอง ประสบการณ์ดังกล่าวประกอบด้วย ประสบการณ์จริง ประสบการณ์จำลอง และ

ประสบการณ์นาฏกรรม (การมีส่วนร่วมในการแสดง โดยอาจเป็นทั้งผู้ดูหรือผู้แสดงก็ตาม เพื่อ
ให้ได้เข้าใจสภาพความเป็นจริง) นอกจากนั้นแล้ว ส่วนใหญ่เรียนรู้ประสบการณ์ด้วยการ
สังเกตจากประสบการณ์ที่มีคนจัดทำหรือประมวลไว้ในลักษณะรูปแบบต่าง ๆ

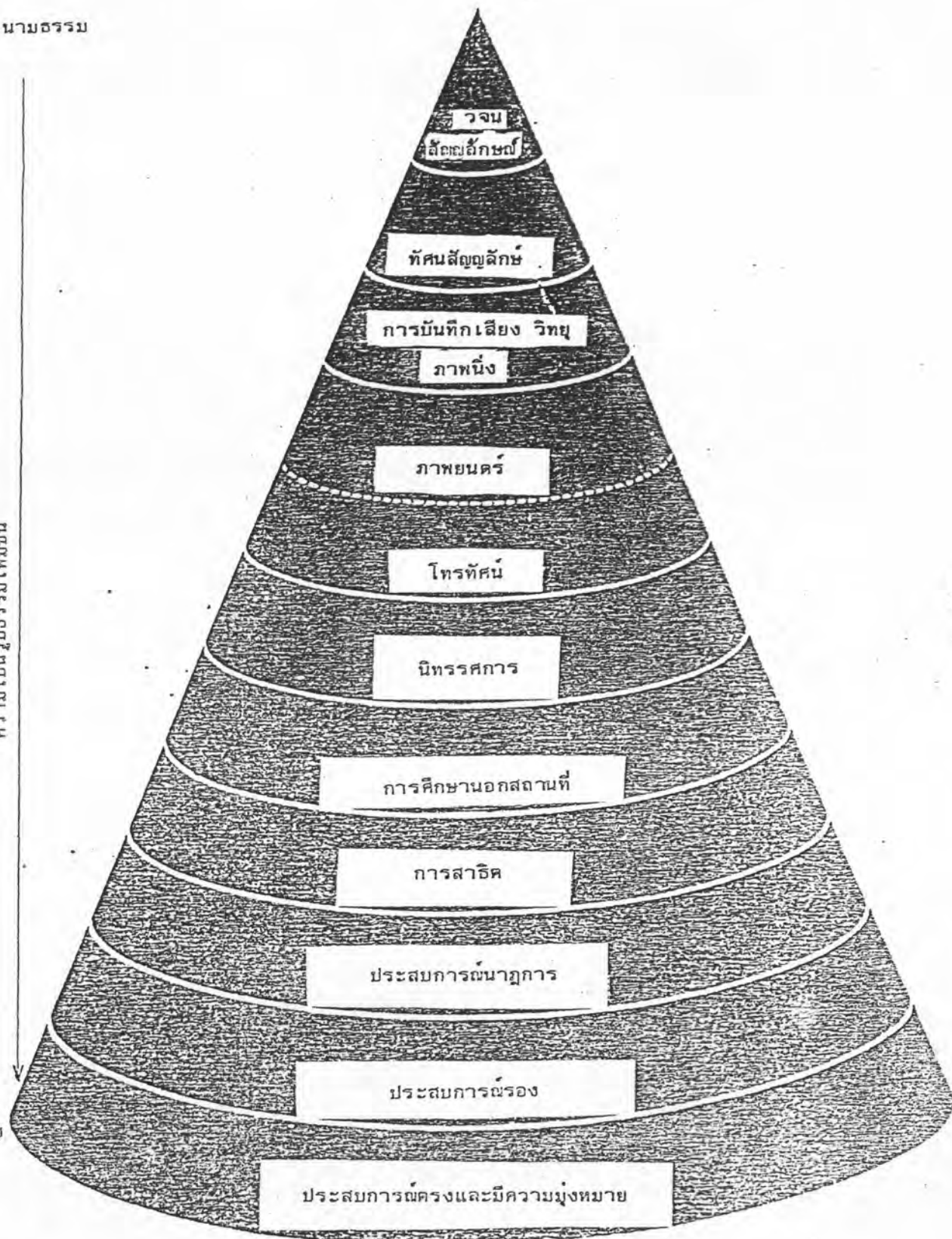
Dale ได้กำหนดรูปกรวยแห่งประสบการณ์ (Cone of Experience)
โดยแบ่งออกเป็น 11 ระดับ โดยให้ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดอยู่ที่ฐานของรูปกรวย
และประสบการณ์จะเริ่มเป็นนามธรรมมากขึ้นในลำดับที่อยู่ถัดขึ้นมา จนกระทั่งถึงประสบการณ์
นามธรรม ซึ่งเป็นยอดของรูปกรวย (ดังรูป) ซึ่งการใช้สื่อภาพลึกลับเรื่องสุขภาพจิตดี นำชีวิตมีสุข
ในการวิจัยครั้งนี้ อยู่ในกลุ่มของการบันทึกเสียง วิทยู ภาพนิ่ง ซึ่งเป็นการให้ประสบการณ์ที่
ค่อนข้างเป็นนามธรรมที่ดีแก่ผู้รับสาร และเป็นการรวมจุดสนใจของผู้รับสารได้ดีด้วย

นามธรรม

↑
ความเป็นนามธรรมเพิ่มขึ้น

↓
ความเป็นรูปธรรมเพิ่มขึ้น

รูปธรรม



รูปกรวยแบ่งประสบการณ์ (จิรุทธิ์ ลีลาพฤกษ์ 2522 : 57)

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

Milton Rokeach (1970 : 112) ให้ความหมายว่า ทัศนคติเป็นการผสมผสานหรือการจัดระเบียบของความเชื่อที่มีคําคั่งโคลิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้ จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

ทัศนคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านความรู้หรือการรับรู้ (cognitive component) องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ (affective component) และองค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (behavioral Component)

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 84) กล่าวว่า ทัศนคติของบุคคลสามารถจะถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะโดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารนั้นอาจจะมาจากบุคคลอื่นหรือมาจากอุปกรณ์สื่อมวลชนต่าง ๆ ข่าวสารที่ได้รับนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของทัศนคติทางด้านความรู้หรือการรับรู้ (cognitive component) เป็นที่เชื่อกันว่าถ้าส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่ง เปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบด้านอื่นจะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นเดียวกัน เช่น ถ้าส่วนประกอบของทัศนคติทางด้านความรู้เปลี่ยนแปลงก็มีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ (affective component) และส่วนประกอบทางด้านการปฏิบัติ (behavioral component) เปลี่ยนแปลงด้วย

W. J. McGuire (1968 : 12) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ว่าประกอบด้วยขั้นต่าง ๆ 5 ขั้นด้วยกันคือ การใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (yielding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action)

McGuire ได้อธิบายว่า ถ้ากระบวนการสื่อความหมายหรือการติดต่อข่าวสารทำให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแล้ว จะเกิดขึ้นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นในตัวผู้รับ และขั้นตอนเหล่านี้จะต้องเกิดทุกขั้นตอน ไม่ใช่เกิดเพียงขั้นที่หนึ่งหรือมีขั้นใดขั้นหนึ่งเท่านั้น การที่ขั้นตอนเหล่านี้จะเกิดในบุคคลหรือไม่นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ หลายองค์ประกอบ องค์ประกอบบางอย่างเช่น ความสามารถทางสติปัญญา ความขัดแย้งของข่าวสารหลาย ๆ อย่าง ฐานะทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้อาจจะมีส่วนทำให้มันบางขั้นไม่เกิดขึ้นก็ได้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 86) สรุปการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติว่าจะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่ใคร (who) พูดอะไร (what) พูดอย่างไร (how) พูดกับใคร (to whom) และเกิดอะไรขึ้น (effect) ในที่นี้

- ใคร (who) ก็คือ แหล่งข่าว (source)
- อะไร (what) ก็คือ ข่าว (message)
- อย่างไร (how) ก็คือ วิธีการส่งข่าว (channel)
- ให้กับใคร (to whom) ก็คือ ผู้รับหรือผู้ฟัง (receiver)
- ผลที่เกิดขึ้น (effect) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของการใส่ใจ (attention)

ความเข้าใจ (comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (yielding ..) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action)

จะเห็นว่ากลุ่มของแหล่งข่าว ข่าว วิธีการส่งข่าว และผู้รับนี้ จะเป็นตัวแปรอิสระ (independent variables) ที่มีผลต่อตัวแปรตามคือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้ง 5 ชั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการสื่อสารมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเป็นอย่างดี ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงคาดว่าหลังจากการสื่อสารโดยการใช้สื่อภาพลึกลับ เรื่องสุขภาพจิตประกอบการบรรยายโดยพยาบาลแล้ว ผู้ป่วยและญาติที่เป็นผู้รับสารจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติตามมาในที่สุดด้วย

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการใช้สื่อภาพลึกลับเรื่องสุขภาพจิตกับผู้ป่วยนอกและญาติที่มารับบริการในโรงพยาบาลจิตเวช และโรงพยาบาลทั่วไปนั้น ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษามาก่อน เนื่องจากภาพลึกลับเรื่อง "สุขภาพจิตดี นำชีวิมิสุข" นี้ กองสุขภาพจิต กรมการแพทย์เพิ่งจัดทำเสร็จเรียบร้อยเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2530 และขณะนี้อยู่ระหว่างการทดลองใช้ในโรงพยาบาลจิตเวชและสถานบริการสาธารณสุขบางแห่งเท่านั้น ยังไม่ได้ใช้อย่างแพร่หลาย และยังไม่มีผลการประเมินประสิทธิผลของภาพลึกลับนี้ด้วย การศึกษาวิจัยโดยตรงในเรื่องนี้จึงยังไม่มี

อนึ่งยังมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการใช้สื่อภาพลึกลับเรื่องอื่น ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งพอจะรวบรวมเป็นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

รุจิราวัฒน์ ชูทองรัตน์ (2525 : ง-จ) ทำการวิจัยประสิทธิผลของการให้ความรู้ โดยใช้สื่อบุคคลและภาพพลิก ต่อการเพิ่มความรู้ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติของหญิงมีครรภ์ที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลศิริราช โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างเดียว คือหญิงมีครรภ์จำนวน 120 คน และทำการวัด 2 ครั้ง คือก่อนให้ความรู้และหลังให้ความรู้ พบว่า

ประสิทธิผลของการให้ความรู้โดยใช้สื่อบุคคลและภาพพลิก ก่อให้เกิดการเพิ่มความรู้อื่น และเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องการปฏิบัติตนระหว่างตั้งครรภ์ หลังการให้ความรู้แล้ว หญิงมีครรภ์ โดยส่วนรวมมีคะแนนหมวดความรู้และทัศนคติมากกว่าก่อนได้รับความรู้

หญิงมีครรภ์ที่มีระดับการศึกษาสูงและระดับเศรษฐกิจสูง จะมีคะแนนหมวดความรู้เพิ่มขึ้นสูงกว่าหญิงมีครรภ์ที่มีระดับการศึกษาต่ำ และระดับเศรษฐกิจต่ำ แต่คะแนนหมวดความรู้จะเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามอายุ จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ และระดับความวิตกกังวล

หญิงมีครรภ์โดยส่วนรวมมีคะแนนหมวดทัศนคติสูงกว่าก่อนได้รับความรู้ แต่คะแนนหมวดทัศนคติจะเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ระดับเศรษฐกิจ จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ และระดับความวิตกกังวล

วชิราภรณ์ เรืองไพบุลย์ (2528 : ก-ค) ทำการวิจัยประสิทธิผลของสื่อในการให้ความรู้เรื่องภูมิคุ้มกันโรคแก่มารดาหลังคลอด : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลราชวิถี โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 109 คน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเป็นการทดลอง แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ให้ความรู้ภูมิคุ้มกันโรคโดยใช้ภาพพลิกประกอบคำบรรยาย โดยผู้วิจัยเป็นผู้บรรยายเอง จำนวน 39 คน กลุ่มที่ 2 ให้โดยใช้สไลด์ประกอบเสียง จำนวน 40 คน กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับความรู้โดยสื่อใด ๆ จำนวน 30 คน การวัดคะแนนความรู้กระทำ 2 ครั้งคือ ก่อนและหลังให้ความรู้ ผลการวิจัยพบว่า

สไลด์ประกอบเสียง และภาพพลิกประกอบคำบรรยาย ทำให้เกิดการเพิ่มความรู้อื่นเรื่องภูมิคุ้มกันโรคแก่มารดาหลังคลอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

สไลด์ประกอบเสียง และภาพพลิกประกอบคำบรรยาย ทำให้เกิดการเพิ่มความรู้อื่นเรื่องภูมิคุ้มกันโรคแก่มารดาหลังคลอด โดยไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มารดาหลังคลอดที่ได้รับคำแนะนำ เรื่องภูมิคุ้มกันโรคโดยใช้สไลด์ประกอบเสียง หรือภาพพลิกประกอบคำบรรยาย จะมีความรู้เพิ่มมากกว่ามารดาที่ไม่ได้รับคำแนะนำโดยใช้สื่อใด ๆ เลย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

มารดาหลังคลอดที่มีอายุ การศึกษา รายได้ และอาชีพต่างกัน ความรู้เรื่องภูมิคุ้มกันโรคที่เพิ่มขึ้นจะไม่แตกต่างกัน แต่มารดาหลังคลอดที่มีจำนวนบุตรที่คลอดมีชีวิตตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป จะมีความรู้เพิ่มขึ้นต่างจากมารดาที่มีจำนวนบุตรที่คลอดมีชีวิตเพียง 1 คน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมจิตต์ วิริยานนท์ และคณะ (2526 : ฉ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับสื่อการศึกษา เพื่อผู้ป่วยในโรงพยาบาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสิทธิภาพของสื่อการศึกษา 3 ประเภท คือ ภาพพลิกประกอบคำบรรยาย สไลด์ประกอบเสียง และเอกสารแจก เพื่อศึกษาว่าการถ่ายทอดความรู้โดยใช้สื่อการศึกษาชนิดใดจะช่วยให้ผู้ป่วยเกิดการเรียนรู้ด้านสุขภาพได้ดีที่สุด ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยโรคกระเพาะจำนวน 400 คน แบ่งเป็น 40 กลุ่มย่อย กลุ่มละ 10 คน จำแนกตามสื่อการศึกษา เพศ และอายุ โดยจัดเป็น Block Design เครื่องมือที่ใช้ทดสอบความรู้เป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งจะทำการสัมภาษณ์ 2 ครั้ง คือ ก่อนได้รับสุขศึกษาและภายหลังได้รับสุขศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

ผู้ป่วยที่ได้รับสุขศึกษามีประสมการณ์การเรียนรู้เรื่องโรคกระเพาะดีกว่าผู้ป่วยที่ไม่ได้รับสุขศึกษา

สื่อการศึกษาชนิดต่าง ๆ มีประสิทธิภาพช่วยให้ผู้ป่วยเกิดการเรียนรู้เรื่องโรคกระเพาะแตกต่างกัน การสอนโดยใช้ภาพพลิกประกอบคำบรรยายช่วยให้ผู้ป่วยเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าการใช้สื่อการศึกษาชนิดอื่น

สมจิตต์ วิริยานนท์ และคณะ (2528 : ก-ข) ทำการศึกษาเปรียบเทียบความรู้และความคงจำ เรื่องโรคเบาหวานของผู้ป่วยที่ได้รับสุขศึกษาด้วยเทปคำบรรยายประกอบภาพพลิก และด้วยวิธีการบรรยาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มารับบริการที่หน่วยเวชศาสตร์ทั่วไป โรงพยาบาลรามธิบดี โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ๆ ละ 50 คน ผู้วิจัยทำการประเมินความรู้ของผู้ป่วย 3 ครั้ง คือก่อนการทดลอง ภายหลังจากทดลองทันที และภายหลังจากทดลอง 2 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า

ผู้ป่วยที่ได้รับสุขศึกษาด้วย เทปคำบรรยายประกอบภาพพลิกหรือด้วยวิธีการบรรยายมีความ
คงจำ เรื่องโรคเบาหวานภายหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ดีกว่าผู้ป่วยที่ไม่ได้รับสุขศึกษาอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ .01

ผู้ป่วยที่ได้รับสุขศึกษาด้วย เทปคำบรรยายประกอบภาพพลิก หรือด้วยวิธีการบรรยาย มี
ความรู้เรื่องโรคเบาหวานภายหลังการทดลองทันที ดีวก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ .01

นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัย เกี่ยวกับประสิทธิผลของสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ในการให้ความรู้
และ เปลี่ยนแปลงทัศนคติกับกลุ่ม เป้าหมายต่าง ๆ กัน ดังนี้

คมคาย นาคะปัท (2522 : 8) ได้ศึกษาประสิทธิผลของอุปกรณ์การสอนที่มีต่อการรับ
ภูมิคุ้มกันโรคของเด็กใน เขตจังหวัดราชบุรี โดยใช้อุปกรณ์การสอนคือ เอกสารเผยแพร่และโปสเตอร์
เกี่ยวกับโรคคอตีบ บาดทะยัก โปลิโอ และไอกรน ต่อมาติดตามกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม พบว่า
มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจูงใจโดยใช้อุปกรณ์การสอนและมารดาในกลุ่มควบคุมที่
ได้รับการจูงใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน มีความรู้เกี่ยวกับการรับภูมิคุ้มกันโรค ไม่แตกต่าง
กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจูงใจ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน และมารดาในกลุ่ม
ควบคุม ที่ได้รับการจูงใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน มีทัศนคติเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันโรคแตกต่าง
กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจูงใจ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน นำบุตรมารับภูมิคุ้มกัน
โรคมกกว่ามารดาในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจูงใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์การสอน อย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ .05

อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการที่ใช้จูงใจ เพื่อให้มารดามีความรู้เรื่องโรคคอตีบ
บาดทะยัก โปลิโอ ไอกรน เพิ่มขึ้น

ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น มีความสัมพันธ์กับวิธีการจูงใจมารดาให้มีความรู้เรื่องวัคซีน
ป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก โปลิโอ ไอกรน เพิ่มขึ้น

รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการที่ใช้จูงใจ เพื่อให้มารดา
มีความรู้เรื่องวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก โปลิโอ ไอกรน เพิ่มขึ้น

ลักขณา มนธาตุผลิน (2523 : ง-จ) ทำการศึกษาการเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุข
 มูลฐานด้วยเอกสารเผยแพร่เรื่องอนามัยครอบครัว กับผลสัมฤทธิ์จากการให้เอกสารเผยแพร่โดย
 ใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นสตรีในวัยเจริญพันธุ์จำนวน 200 คน อายุ 15-45 ปี มีบุตรและยังอยู่กินกับสามี
 ซึ่งอาศัยอยู่ใน เขตเทศบาล เมือง จังหวัดขอนแก่น ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ทำการ
 สัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามและแบบทดสอบ วิธีการวิจัยที่ใช้คือ Pretest-Posttest Control
 Group Design โดยให้กลุ่มทดลองจำนวน 100 คน ได้รับแจกเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับความรู้
 เฉพาะสตรีและความรู้ในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า

ผู้ที่ได้รับแจกเอกสาร เผยแพร่ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่ไม่ได้รับแจก

ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ

ผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจสูง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจต่ำ

ผู้ที่มีจำนวนบุตรน้อย ได้รับความรู้ เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่มีจำนวนบุตรมาก

ผู้ที่มีอายุน้อย ได้รับความรู้ เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่มีอายุมาก

ผู้ที่อ่าน เอกสาร เผยแพร่บ่อยครั้ง ได้รับผลสัมฤทธิ์ เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่อ่าน เอกสาร เผยแพร่บ่อย

ครั้ง

วิมลมาศ สุมะโน (2531 : 106 - 107) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของ
 หนังสือการ์ตูนและ เกมสในการให้ความรู้เรื่องกฎหมายแรงงาน เด็ก : ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กนักเรียน
 ในเขตจังหวัดสุรินทร์ นครราชสีมา เชียงใหม่ และกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน
 200 คน และผลการวิจัยพบว่า

หลังจากได้รับหนังสือการ์ตูนหรือ เกมสแล้ว เด็กนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในระดับ
 ความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เพศ อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการ เปลี่ยนแปลงระดับความรู้

ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการ เปลี่ยนแปลงระดับความรู้

เด็กนักเรียน ในกรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาคมีความแตกต่างกัน ในการ เปลี่ยนแปลง
 ระดับความรู้

ประสิทธิผลของหนังสือการ์ตูนและ เกมสมีความแตกต่างกัน ในด้านการให้ความรู้เรื่อง
 กฎหมายแรงงาน เด็ก

จากงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับประสิทธิผลของการใช้สื่อภาพพลิก และสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ในการเพิ่มความรู้อ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลกับปัจจัยทางประชากร เช่น เพศ อายุ การศึกษา ฯลฯ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า ปัจจัยต่าง ๆ คือ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา การเคยหรือไม่เคยรับความรู้ สุขภาพจิต และความสนใจ จะมีผลต่อการเพิ่มความรู้อ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เรื่องสุขภาพจิตหรือไม่

นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัย เกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมภายหลัง การเปิดรับสื่ออีก ดังนี้

สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ (2524 : 56-57) ได้ศึกษาบทบาทของเครื่องบันทึกเสียงในการให้โภชนศึกษาแก่มารดาในเขตชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของมารดา ก่อนและหลังการได้รับโภชนศึกษาผ่าน เครื่องบันทึกเสียง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า โภชนศึกษาที่ให้ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติทางโภชนการอย่างชัดเจน แต่สำหรับพฤติกรรมทางโภชนาการซึ่งเป็น เป้าหมายสูงสุดนั้น บทบาทของ เครื่องบันทึกเสียงในการให้โภชนศึกษาในระยะเวลา 6 สัปดาห์ ยังไม่อาจเปลี่ยนแปลงมันได้ ที่เป็น เช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาที่นานกว่าระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยนี้ เพราะพฤติกรรมไม่ใช่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ต้องอาศัยความรู้และแรงจูงใจให้มีทัศนคติทางด้านโภชนาการมากยิ่งขึ้น จนกว่าจะเป็นแนวโน้มนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม

จากงานวิจัยดังกล่าว แสดงว่าภายหลังการให้ความรู้โดยใช้สื่อแล้ว กลุ่มเป้าหมายจะเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติได้ ผู้วิจัยจึงคาดว่า การใช้สื่อภาพพลิก เรื่องสุขภาพจิตให้ความรู้แก่ผู้ป่วยนอกและญาติในครั้งนี้ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติได้เช่นกัน